

A1 TÜRÖ DİLİ VE YAZINI DERSİ

UZUN TEZİ

“İŞGAL VE ESARET ALTINDA”

-VEDA-

Kılavuz Öğretmen: Havva Reyhan

Öğrencinin Adı: Gizem

Öğrencinin Soyadı: Karal

Diploma Numarası: 1129-0052

Ödevin Sözcük Sayısı: 3476

Araştırma Sorusu: Ayşe Kulin'in *Veda* adlı yapıtında “işgal” ve “esaret” olgularının, birey ve aile kurumuna etkileri nasıl ele alınmıştır?

ÖZ/ABSTRACT

Uluslararası Bakalorya Dil ve Anlatım dersine yönelik hazırlanan bu uzun tez çalışmasında, Ayşe Kulin'in, İstanbul'daki işgalin Maliye Nazırı olan Ahmet Reşat Bey ve ailesinden yola çıkılarak dönemin panoramasının çizildiği "Veda" romanı incelenmiştir.

Tez konusu olarak "Veda" romanının seçilmesinin nedeni, yazarın bu yapıtının yakın tarihe ışık tutuyor olması, anlatılan olaylar örgüsünün aile, kadın, toplum üzerindeki etkilerini gözler önüne sermesidir. Bugün gelinen noktadaki ekonomik, siyasal ve kadın hakları bağlamındaki kazanımlar, romanda sözü edilen dönemde elde edilmeye başlaması da diğer bir sebeptir.

Tezin ön çalışması olarak yapıt ayrıntılı biçimde okunmuş, konu ile ilgili anlatım, dönemi ve yaşanılanları inceleyen kaynaklardan gerekli araştırmalar yapılmıştır.

Tez "işgal ve esaret olgusuna farklı bakış açıları", "işgal ve toplumsal direnişin kadının rolü ve değişimine etkileri" ile "işgal ve toplumsal direnişin aile kurumuna etkileri" olmak üzere üç ana başlık altında incelenip, son başlıkta ele alınan "aile" kurumu üzerindeki etkiler ise, "çatışma" ve "gelenek ile modernleşme arasında gelgitler" alt başlıkları ile ortaya konulmuştur.

Çalışmanın giriş bölümünde romanın geçtiği dönemdeki Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu duruma kısaca değinilmiş, ardından işgal olgusuna karşı benimsenen iki farklı görüş ve tutum ortaya koymuştur.

Daha sonraki bölümde ise, her iki farklı tutumun önce kadın, sonra aile olguları üzerindeki değişime olan etkisi net bir biçimde ortaya konmuştur. Bu tez çalışması ve varılan yargılar zaman zaman, romandan alınan alıntılar ile desteklenmiştir.

Sözcük Sayısı: 214

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	4
1.1. 1920’li Yılların Başlarında Osmanlı İmparatorluğu’na Kısa Bir Bakış	4
1.2. Veda Yapıtının Tanımı Ve Genel Nitelikler	5
2. GELİŞME	8
2.1. İşgal ve Esaret Olgusuna Farklı Bakış Açıları	8
2.2. İşgal ve Toplumsal Direnişin Kadının Rolü Ve Değişimine Etkisi	10
2.3. İşgal ve Toplumsal Direnişin Aile Kurumuna Etkileri	12
2.3.1. Çatışma	12
2.3.2. Gelenek ile Modernleşme Arasında Gelgitler	15
3. SONUÇ	18
4. KAYNAKÇA	19

1. GİRİŞ

1.1. 1920'li Yılların Başlarında Osmanlı İmparatorluğuna Kısa Bir Bakış

20.yy başlarında Osmanlı İmparatorluğu kötü gidişı durdurmak ve birlik, bütünlüğu sağlayabilmek adına iki türlü kurtuluş çaresine başvurulmuştur; Islahat hareketleri ve fikir akımları.

20. yy. başlarında Avrupa Devletlerinin Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkları kullanarak devletin iç işlerine müdahaleleri artmıştır. Bu durumdan rahatsızlık duyan meşrutiyet yanlıları İttihat Ve Terakki Cemiyeti'ni kurmuşlar ve bu cemiyetin çalışmaları sayesinde 1908 yılında meşrutiyet ilan edilmiştir.

Uzun süren savaşlar, ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle, Osmanlı topraklarında toplumsal dengeler bozulmuştur. Tüm bu olumsuzluklar sonucunda Müslüman halk Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Bu yıllarda özellikle İstanbul, İzmir, Edirne ve Selanik gibi büyük kentlere önemli ölçüde göç olayları yaşanmıştır.

Osmanlı, artan göç ve yaşanan göçler nedeniyle şehirlerin artan ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmiştir. Konut ve güvenlik sorunlarının meydana gelmesine, güven ortamının bozulmasına neden olmuştur.

Bu dönem, Osmanlı'nın siyasi ve askeri üstünlüğünü yitirdiği ve ayakta kalabilmek için uluslararası denge siyaseti izlediği bir dönemdir. Avrupa'da ortaya çıkan Fransız İhtilali ile birlikte milliyetçilik akımları Osmanlı Devleti'ndeki azınlıklar arasında yayılmış ve Osmanlı hemen her yerde çıkan ayaklanmalarla uğraşmak zorunda kalmıştır.

Romana konu dönem Osmanlı Devleti'nin her taraftan kuşatılıp tarih sahnesinden silinmek isteği dönemdir. İngiltere-Fransa-Rusya'dan oluşan ve araların da daha sonra ABD'nin de katıldığı bir blok, 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal etmiş ve Osmanlı parlamentosu olan Meclis-i Mebusan kapatılmıştır.

10 ağustos 1920 tarihinde Sevr Antlaşması'nı imzalayarak aralarında Osmanlı imparatorluğunu paylaşan 1.dünya savaşına galip devletlerine karşı önce Kuva-yi Milliye adı verilen milis kuvvetlerine karşı başarılı bir mücadele için düzenli ordu şarttır.

İşgalci devletlerin Osmanlı ordusunu terhis etmesi, savaş araç ve gereçlerini kontrol altına alması, haberleşme ve ulaşımı kısıtlayıp, boğazları işgal etmesi Anadolu ile Rumeli'nin bağlantısını koparmıştır. İmparatorluğun her bölgesi ve devlet kurumları ele geçirilmiş, mücadele ve direnişlerin önünün tamamen kapatılması hedeflenmiştir.

Uzun yıllar süren savaşları, açlık, kıtlık ve işgal neticesinde ekonomi bozulmuş, erkek nüfusu gözle görülür biçimde azalmış ve her alanda yetişmiş ve eğitilmiş insan göçüne duyulan ihtiyaç azalmıştır.

1.2. Veda Yapıtının Tanımı ve Genel Nitelikleri

Veda, 1920'li yılların başlarında, milli mücadelenin zaferle sonuçlandığı ve hilafet yanlılarının sürgün edildiği dönemler arasındaki toplumsal çalkantı, farklı görüşler ve kayıpların anlatıldığı yakın tarihimize ait bir romandır.

Romanda imparatorluk sınırları içinde yaşananlar, özelde Ahmet Reşat Bey ve ailesinin etrafında şekillendirilerek ortaya konulmuştur.

İmparatorluğun son döneminde yaşanan işgaller ve bunun halk üzerinde yarattığı etki, ekonomik, duygusal ve politik açılardan irdelenmiştir. Aynı zamanda, o dönemde (belki de zorlukların yol açtığı) kültürel ve toplumsal değişim, kadının toplumdaki rolünün farklılaşması çarpıcı bir şekilde gözler önüne serilmiştir.

Padişah ve Osmanlı hükümetine bağlı Ahmet Reşat ile doğumuna tanıklık edip büyüttüğü yeğeni özgürlük ve mücadele taraftarı Kemal arasında yaşananlar, aslında imparatorluğun o dönemdeki çift başlı, farklı görüşte iki kanadını sembolize etmektedir. *'...Milletimiz ikiye bölünmüş durumdadır. Bir yanda yabancı işgaline silahla karşı koymaya inananlar, öte yanda hala mütareke şartlarını diploması yoluyla yumuşatmaya çalışanlar...'* (Veda, 247)

Akrabalık bağı ile birbirine bağlı iki erkeğin çatışması, yaşananların etkisiyle yerini beraberlik ve dayanışmaya bırakmıştır. Romanda, yalnız bu iki ana karakterin değil, ailenin tüm fertlerinin ve yakın komşularında mücadeleye katkısı milli mücadele yıllarındaki dayanışma ruhunu anlamamız açısından önem arz etmektedir.

Kemal'in daha önceki girdiği savaşta ağır darbe ve yaralanması sonucunda büyük bir düşüşe geçmesi, onu yatalak bir biçimde, yoğun bakıma muhtaç etmiştir. Mehpare'nin Saraylı Hanım tarafından eve Kemal'bakması için çağırılması zaman içinde ikisi açısından da yok sayılmaz tutkulu bir aşka dönmüştür. İkisnin arasında gelişen aşk ve aile içinde bunun gizli tutulması bir süre tutsa da Mehpare'nin hamile kalması, Saraylı Hanım'ın (Kemal'in anneannesi) tarafından bunun fark edilmesi sonucu ikisinin evlendirilmesiyle sona kavuşmuştur. Fakat bu

sıra zarfında Kemal'in gizli bir şekilde el altından milli güçlere destek vermesi ve inatçı, kararlı bir şekilde orduya katılma çabaları sonucunda Kemal Anadolu'ya gitmiştir, göç etmiştir. O dönemde giden askerden geri haber alınamaması ve karşılaşılan büyük yaşam mücadelesi gereği askerlerin büyük bir kısmının hayatını kaybetmesi Kemal'in geri dönmeyeceği gerçeğini açığa çıkarmıştır. Tabi ki Mehpare'nin karnındaki bebeği ile birlikte bu gerçekleşecek gerçeği kabullenmesi zor olmuştur ve Kemal'in öldü haberinin gelmesiyle de Mehpare erken doğum yapmıştır.

Romanın ana karakteri Kemal ile evin yardımcısı Mehpare arasında yaşanan tutkulu aşk, genç âşıkların birbiri için yaptıkları fedakârlıklar ve Kemal'in acı kaybı aslında toplumun her kesiminde görülen, kanayan bir yaradır. O günkü yıkılmakta olan imparatorlukta genç erkeklerin askere gidecek olması, onların bir daha dönmesinin imkânsız olduğunun da kanıtıdır. Dolayısıyla Kemal'in askerlik için Anadolu'ya olan göçünde bir daha geri dönüşün olmayacağı bir gerçektir. Aynı yazgı genç, idealist, vatanperver ve kadının değişen yeni yüzünü sembolize eden Azra içinde geçerlidir. Kemal'in arkadaşı olan Azra'nın da eşinin savaşta şehit düşmesiyle, Azra o dönemde kadın başına, yalnız hayat yaşamaya başlamıştır, dul kalmıştır.

Dağılan yuvalar, kaybedilen eşler, vatanın parçalanan döneminde direniş mücadelesinin gizli bir biçimde içtenlikle vatan sevgisiyle işlenişi ve savaşın aile kurumu üzerindeki yıkıcı etkileri romanda tüm çıplaklığıyla gözler önüne serilmiştir.

Yaşanılan kayıplar, yeni düzene geçiş ve imparatorluğun son bulmasıyla değişen statü ve roller, aile içi bağlılık ve romanın tümüne hâkim olan sevi ve fedakârlık duyguları ile

aşılabilmiştir. Kuruluş mücadelesinden alınımızın akıyla çıkmamızı sağlayan en büyük etmenlerden biri de işte bu ruh ve anlayış olmuştur.

2. GELİŞME

2.1. İşgal Ve Esaret Olgularına Farklı Bakış Açısı

Ayşe Kulin'in "Veda" adlı yapıtında işgallere karşı direnen, özgürlük ve tam bağımsızlık yanlısı vatanperverler ile işgaller karşısında yumuşatmaya ve zaman kazanmaya çalışan basiretsiz saray erki anlatılmıştır.

16 Mart 1920'de Meclis-i Mebusan da dâhil olmak üzere, tüm hükümet daireleriyle beraber İstanbul, İngilizler tarafından cebren ve resmen işgal edilmiştir. Mücadele yanlısı milletvekilleri tutuklanmış, telgrafhaneler işgal altına alınmış, resmi makamlar arasında iletişim imkânı kalmamıştır. *"...lakin şu sırada istihbarat bizim için çok önemlidir. Ankara ile cephenin haberleşmesi fevkalade önem taşıyor."* 'ah ne yazık ki, posta idaremiz müttefiklerin elinde, ' dedi Kemal." (Veda, 355) Erkan-ı Harp yüzbaşı Seyfe ile Kemal arasında geçen konuşma bu gerçeğe parmak basmaktadır.

İstanbul hükümeti içinde bunulan durum karşısında ümitsiz ve tepkisizdir. Bir direniş gösterip işgal kuvvetlerinin gazabını üzerine çekmekten çekinmektedir. Yapılan atamalar bile İngiliz izni ve onayı dâhilindedir. *"... İstifa eden hükümetten pek çok kişi Kuva-yi Milliye'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçmiştir ve yeni sadrazamın kim olacağı iyice belli olmuştur. Elbette ki bu makama İngiliz hayranı ve Kuva-yi Milliye düşmanı Damat Ferit Paşa. 'Damat Ferit yine sadrazam mı olacak? Eyvah! ' dedi Behice.'" (veda, 178)*

Öte yandan işgale ve bu dönemde uğranılan onur kırıcı davranışlara direnen, Kuva-yi Milliyecilerden farklı yeni bir oluşum da filiz vermeye başlamıştır. Kemal'in de içinde bulunduğu bu direniş, sarayın en üst kademesinden insanların da, ayak takımı olarak bilinen hırsız, cambaz, serseri ve kaçakların da olduğu geniş bir kitle tarafından destek görmektedir. Roma'da bu teşkilatın bir üyesi olan Kemal'in koğuştaki ilk izlenim ve düşünceleri bu durumu desteklemektedir.

“... İstanbul, işgalcilere kan kusturuyorsa, bu adamların sayesinde, diye düşünerek, etrafındaki adamlara ısınmaya çalıştı. Mahir onu ziyarete geldiği günlerin birinde, yeraltı faaliyetlerinin sadece hamal ve arabacılarla değil, onların idaresindeki hırsız ve yankesicilerle de yürütüldüğünü anlatmamış mıydı ?” (Veda, 326)

Aynı zamanda Kemal'İN dayısı olan Reşat Bey'in de devletin denetimi altında yüksek mertebede çalışıyor olması ve yıllardır saraydan kazandığı parayla bu duruma gelmiş olması kendisinin saraya ve İstanbul hükümetine olan bağlılığını fişekler niteliktedir. Kendisinin devamlı sarayda olup bitenlerden haberdar olmasının yanı sıra yeni görevinde Fransızlardan gizlice bilgi kaçırmayı görevine yükselmesi, Reşat Bey'in saraya olan bağlılığını daha da artırmıştır. Bu yüzden saray ve saltanat karşıtı olan Kemal ile aralarında görüş ayrılıkları var olmuştur. Bu da aile içi bağlarda kopukluklara neden olmakla birlikte siyasi açıdan ülkedeki dağılımı ailedeki yansımasıdır. Dayı ve yeğen arasındaki farklı siyasi görüşler ikisinin arasına soğukluğun girmesine de neden olmaktadır. Reşat Bey her ne kadar saraya ve padişaha bağlı olsa da aynı zamanda vatan sevgisine hâkim olamamaktadır. Yapıtın sonlarına doğru Kemal'İN evden ayrılmasına yakın bir sürede, Kemal'e Anadolu'ya geçerken

mektuplaşmayla yardımda bulunması, kendi içinde aslında saraya olan bağlılığını bir kenara bırakıp vatanını düşünmesi, içinde yatan vatan sevgisinin kanıtıdır.

Bir yanda yenilgiyi kabul edip direniş göstermeyen, hatta gösteren oluşumları bertaraf etmeye çalışan İstanbul hükümeti, bir yanda da elindeki kısıtlı imkânlar ve tüm engellemelere rağmen mücadele ruhunu yitirmeyen direnişçi güçler olmak üzere iki farklı tutum ortaya çıkmaktadır. Romanın her bölümünde bu mücadeleye değinilmektedir.

2.2. İşgal Ve Toplumsal Direnişin Kadının Rolü Ve Değimin Etkileri

Türk kurtuluş savaşı tarihsel koşulları ve etkileri açısından XX. yüzyılın en önemli olaylarından birisi olma özelliği taşır. Bununla birlikte, Türk kadını gerçek anlamda toplumdaki, etkin rolünü Türk kurtuluş savaşında üstlenmiştir. Nitekim Osmanlı devletinde şeriat hukukunun getirdiği bir dayatma sonucunda evine ve kafes arkasına kapanıp kalmış olan Türk kadını, ulusunun bu var oluş ya da oluş mücadelesinde eski ezik ve silik konumunu bir yana itmiştir. Türkler kurtuluş savaşıyla birlikte milli birlik ve dayanışma ruhunun en seçkin örneğini ortaya koymuştur. Cephane taşıyan, cephede elinde silahı düşmana karşı savaşan, hatta kimi yerlerde erkekleri yüreklendirerek direnişe çağırın ve örgütleyen kadın tiplerini çokça görmek mümkündür.

Azra hanım ile Ahmet Reşat arasındaki konuşma yukarıdaki anlatılanların romandaki karşılığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

“... Memleketimizin salaha kavuşması için biz kadınlar da elimizden geleni yapmalıyız, öyle değil mi efendim? ‘

‘elbette Azra Hanım.’

' Nakiye Hanıma dair yazıyı okumasını Behice hanıma tavsiye ediyorum '

' Ne yazıyormuş orada? '

'... Eğer mümtaz, münevver ve müstesna bir Türk kadını dahi milli davamıza baş koymuşsa, namuslu erkeklerden de aynı, hatta daha fazlasını yapmalarını beklemek...' (Veda, 174)

Kadının toplum içindeki etkinliği arttıkça, kadınla ilgili olarak toplumda oluşturulan rol de önem kazanmıştır. Türkiye Cumhuriyetinde siyasal teoriler açısından tepeden inme ve devlet merkezli bir zorlama olarak görülse de, kadının radikal nitelikli hak kazanımlarına bu dönemde adeta bir zemin hazırlanmıştır. Söz konusu dönemde yaşanan deneyimler ve bu deneyimlerle ortaya konulabilen birikim Cumhuriyet Türkiye'sine aktarılan önemli, bir mirastır.

İşgal yıllarında yaşanan zorluklar ve insan gücüne duyulan ihtiyaç bu değişimin fitilini ateşlemiştir. Yurt savunmasına katkıda bulunan kadın, aynı zamanda kendini yetiştirme, ihtiyaç hissedilen alanlarda eğitim alma gibi bir misyonu da üzerine almıştır. Azra hanımın bu gerçekleri Mehpare'ye anlatıldığı bölüm, bu tarihsel gerçeklikle örtüşmektedir.

"... Kadınların evlerine kapatıldığı günler geride kaldı. Harpler ailelerin çoğunu erkeksiz bıraktı Mehpare, kadınların zaruretten çalışmaya başladılar. Kazasından çıktı mıydı tırtıl, kozaya geri giremez artık. Osmanlı kadınları da bundan böyle Avrupalı hemcinsleri gibi, her mevzuda erkeğinin yanında yer almak zorundadır."
(Veda, 255)

Bu zorunluluk, pek çok kadın derneklerinin kurulmasına ve vatan savunmasında destek sağlanmasına neden olmuştur. Fatma Ali'ye başkan olduğu ve Rumeli sınırında çarpışan askerlere kışlık giyecek sağlayan 'Cemiyeti İmdadiye' bu devrin ilk kadın kuruluşudur. Yine hastanelerde yaralı askerlere ve hastalara bakmak üzere Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyet-i Merkezîye 'si yurtseverlik duygusuyla kurulmuş bir dernektir. Kahramanlarımız Azra ve Mehpere Hanım da romanda bu merkezlerde hemşirelik eğitimi almışlardır.

Kurtuluş mücadelesi, kadının rolü ve yeri konusunda ileride artarak gelişecek değişime çanak tutmuş ve bir nevi basamak rolü oynamıştır. Bu dönemde gösterdiği fedakârlıklar ve değişimler adını tarih sahnesine altın harfle yazan Türk kadını, toplumda bundan sonra her alanda görülecek değişim ve modernleşme hareketinde kendi üzerine düşen görevi başarı ile yerine getirmiştir.

2.3. İşgal Ve Toplumsal Direnişinin Aile Kurumuna Etkileri

2.3.1. Çatışma

Bireysel anlamda çatışma; hem fizyolojik hem sosyo-psikolojik ihtiyaçların tatminine engel olan sıkıntıların meydana getirdiği gerginlik halleridir. Örgütsel anlamda çatışma ise; bireyler ve grupların birlikte çalışma sorunlarından kaynaklanan ve normal faaliyetlerin durmasına ve karışmasına neden olan olaylardır.

Çatışma teknik olarak; insanın birbiriyle ikame edilemez iki amaç, hedef arasında seçim yapmak zorunda kalma durumu olarak ifade edilmiştir. İkisinden biri tercih edilirse, diğeri

ulaşılamaz olacaktır. Bu; insanlar ve göçler arasında da söz konusu olabilir. Çarpışma, savaş, şiddetli geçimsizlik, görüş farklılıkları, zıtlık hep çatışma kavramını çağrıştırır. Çatışma, birçok karışık sosyal etkileşimin kaçınılmaz bir sonucudur.

Ayşe Kulin'in "Veda" adlı yapıtında da gerek fizyolojik gerek düşünsel, gerekse psikolojik çatışma durumlarının hemen hepsine rastlamak mümkündür.

Savaşın en başta gelen ve birincil etkisi, aile fertlerinin kayıpları ve bu kayıpların aileler üzerinde yarattığı derin üzüntü ve travmatik durumlardır. Hemen her ailede bir eř, bir oğul, bir baba, bir kardeş yitirilmiştir.

Romanda bu derin acıyı yaşayan en önemli iki karakter, Saraylıhanım ve Kemal'in en büyük aşkı Mehpare'dir. Kemal'in ani ölümü bebek bekleyen Mehpare'yi de Saraylıhanım'ı da derinden sarsmıştır. Saraylıhanım Kemal'in yokluğunu bir türlü kabullenememiş, ölümünden sonra bile yaşıyormuş gibi davranarak akıl sağlığını yitirmeye başlamıştır.

Aynı travmatik durum, Kemal'i delicesine ve tutkulu bir biçimde seven Mehpare'de de görölmektedir. Mehpare de acısını hafifletebilmek için akıl sağlığını yitirmeye başlayan Saraylıhanım'a katılmış ve bu durum iyiden iyiye hoşuna gitmeye başlamıştır. Bu travmatik ve zor süreç iki kadın tarafından bu şekilde atlatılmaya çalışılmıştır.

Konakta gözlerinin önünde cereyan eden bu durumdan tedirgin olan Reşat Bey ile Behice Hanım'a Mehpare'nin verdiği yanıt yürek burkmaktadır. '... *Ruhen sıhhatliyim ben. Kemal yaşıyormuş gibi davranmamın sebebi, Saraylıhanım'ı mesut etmektir. Hem bana da çok iyi geliyor o yaşıyormuş gibi yakmak.* ' (Veda, 446) Bu duruma Mehpare, gerçek ile hayal

arasındaki tercihini, acısını azaltmak için hayalden yana kullanmıştır. Bu bir çeşit psikolojik çatışmadır.

Romanın ana karakterlerinden son maliye nazırı Ahmet Reşat Bey'in de yaşadığı en büyük çatışma örneklerinden biridir. Ahmet Reşat Bey, bir yanda altı yüz yıllık Osmanlı geleneğine ve padişahlık makamına derin bir saygı ve bağlılık hissetmekte, diğer yandan vatanın kurtuluşu ve selameti için canını ortaya koyan Millicilerin hareketine destek vermektedir. Aslında bu açıdan bakıldığında en büyük çatışmayı yaşayan Ahmet Reşat Bey'dir.

Ahmet Reşat ve Kemal arasındaki sohbet, maliye nazırının içinde bulunduğu durumu anlamamız açısından önemlidir.

“Dışardan gazel okumak kolaydır, Kemal efendi! İşgalciler, Kuva-yi Milliye'nin üzerine gitmemiz ve onları yok etmemiz için hükümetimize bir muhtıra vermişlerdi, hatırladın mı?

“Hatırlamaz olur muyum? Sizler de hemen kabul buyurdunuzdu”

“Muhtırayı reddedersek hükümetimizi feshetme ihtimalleri vardı. Biz buna mani olmak için isteklerini kabul ettik.”

“Aman ne iyi ettiniz. Böylece güya asilleri ama esasta vatani kurtarmaya çalışan insanları ezmeyi, bastırmayı kabul etmiş oldunuz.”

“Ah Kemal anlamıyor musun, bu bir tuzaktı. Muhtırayı kabul etmesek hükümeti dağıtırlardı. Silahlı müfrezemiz yok dediğimiz takdirde, bu vazifeyi İzmet'te alesta bekleyen yüz bin kişilik Yunan ordusuna verirlerdi. Devlet idare etmek incelik ister oğlum. Bizler, bu hain tuzığa düşmemek için alelacele bu teşkilatı kurduk ki, Kuva-yi Milliye'yi bastırıyormuş gibi yapalım ve Millicilere güçlenmeleri için zaman kazandıralım.”(Veda, 450)

Kemal hareketle dayısının yüzüne baktı. Ahmet Reşat tercihini doğru yerde kullanıp Kemal ve taraftarlarına gizli destek verse de bu durum onda derin yaralar açmıştır. Ayrıca, kitabın son bölümünde yurdundan zorunlu göç etmesine sebebiyet vermiştir.

Ahmet Reşat'ın yaşadığı çatışmanın ruhunda yarattığı izlerin derinliğini kendisiyle yaptığı içsel hesaplaşmadan anlaşılabilir.

“...Ağlamakta geç kalmıştı Ahmet Reşat. Sevgili Kemal'i ve Kemal'in arkadaşları gibi canla başla erkekler gibi müdafaa edememişti şehrini. Ama o gençlerin sayesinde ki, İstanbul tekrardan onun şehri olmak üzereydi. Küstah yabancılar, yıldız kordonlu, rengârenk üniformalarıyla dolaşamayacaklardı bu şehrin sokaklarında ve hiçbir Osmanlı subayı... Af buyurun hangi Osmanlı? Osmanlı mı kalmıştı. (Veda, 455)

Kurtuluş mücadelesinin verildiği o olağanüstü dönemde, yöneten-yönetilen arasındaki uçurum ve görüş ayrılıkları hem tek tek bireyler, hem ailenin fertleri hem de kurumlar arasında bir takım çatışma ve gelgitlere neden olmuştur. Romanın tamamında bu çatışmaya tanık olmak mümkündür.

2.3.2. Gelenek ile Modernleşme Arasında Gelgitler

Gelenek, en yalın anlamıyla kuşaklar arası süregiden bazı tutum ve tavırları, inanç ve uygulamaları ifade eder. Gelenek, kuşaktan kuşağa aktarılarak kalıtımsal bir nitelik gibi bir sonraki kuşakların dünyasında önceden var olan bir şeydir. Gelenek süreklidir, dayanıklıdır.

Ancak, bu durum, geleneğin hiç değişmediği anlamına gelmez. Gelenek, bir kuşaktan diğerine, sürekli olarak aktarılan yazılar ya da hareketsiz kategoriler olarak değil, sürekli değişime ve revizyona maruz kalan dinamik, çok yüzeysel yapılar olarak anlaşılmalıdır.

Yaşanan şartların değişimi geleneklerde de bir takım değişikliklere neden olur. Söz konusu unsurlar arasında toplumun yaşadığı coğrafi çevre, din, farklı farklı kültür ve toplumların göçüne maruz kalmak, Avrupa toplumunun işgalini yaşamak ve bu işgallere karşı topyekûn yoğun bir mücadele içine girmek, gelenek ve toplumsal yaşamda zorunluluk olarak bir dizi değişime neden olmuştur.

Modernleşme ve değişimin bu türden bir zorunluluk haline gelmesi, eski kuşak olarak nitelendirebileceğimiz ailenin diğer fertlerine karşı bir tutum geliştirmesine neden olmuştur. Aslında bu örnek, yine özelde Ahmet Reşat Bey'in konağında toplumun geneline de yansıtılabilir.

Gelenekleri savunan Saraylıhanım'ın gelini Behice Hanım ile yaptığı sohbet bu noktada duruma örnek olarak gösterilebilir.

“...Vatan kurtarmak ne zamandan beri kadınların vazifesi oldu kuzum? Vatani erkekler kurtarır. Kadın kısmına düşen erkeğine hizmet etmektir. Evinde huzur bulan erkek vatani da kurtarır, dünyayı da değil mi ama kızım?” (Veda, 275)

Kitaptan bir başka örnekte şöyle verilebilir.

“...Gençlerin dahi fikrine hürmet edilmelidir. Reşat Bey oğlum” diye söylendi. “Ama ben şunu bilip şunu söylerim hep: siyaset erkek işidir. Kadınların bu mevzuya müdahil olmalarını doğru bulmuyorum?” (Veda, 139)

“Aman sakın ha!” diye atıldı Saraylıhanım. “Behice hanım kızımın hiç alakası yoktur teşkilatlarla, cemiyetlerle! Neydi o, Sultanahmet Meydanı’nda böyle birtakım konuşmalar yapılmış, yüzlerce kadın boy göstermişti sokaklarda. Ne ayıp!” (Veda, 141)

Roman boyunca Saraylıhanım’ın yeniye, değişime ve moderne olan karşıt duruşunu görmek mümkündür. Ancak ne var ki, değişimin karşısında durmak çok güçtür. Nitekim Saraylıhanım’ın kaynağı, o dönemin koşulları ve yaşanan olaylarından alan, gelenekler ve değerlerdeki değişimin önünde durabilmesi pek mümkün olmamıştır. Aile içinde kendisine bir destekçi bulamamış ve bu fikirlerin savunmasında yalnız kalmış olması da nedenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görülüyor ki, türk Kurtuluş Savaşı’nın getirdiği olağanüstü koşullarda bile, aile yapısının değişiminde ve kadın haklarının habercisi olma yönünde çok önemli gelişmeler sağlanabilmiştir. Aslında tüm bu gelişmeler ve özellikle kadınların gönüllü olarak üstlenmiş olduğu fiili görevler, Atatürk’ün kendi fikir dünyasında yer alan ve gerçekleştirmek için çaba harcadığı kadın haklarının kazanılması noktasında önemli bir geçiş süreci anlamına gelmektedir. Aslında değişimi yalnızca kadın ve aile konusunda sınırlamamak da gerekir. Ekonomik, siyasi, toplumsal ve eğitim anlamında yaşanacak tüm değişimlerin bu ilk evresi, kurtuluş mücadelesinin verildiği dönemin olağanüstü koşullarından beslenmiştir.

Altı yüz yıl süren padişahlık, ardından hilafet makamına duyulan saygı ve bağlılık ile millicilerin öncülüğünü yaptığı yeni dünya düzeni ve görüşü arasında sıkışan halkı kararını kısa sürede vermiştir.

Alınan her karar bir dizi uygulamayı da beraberinde getirir. Türk milletinin tam bağımsızlık kararı da kahramanlık, birlik, beraberlik, fedakârlık, canını hiçe sayma, vatanı kutsal bilip kanının son damlasına dek mücadele etmeyi gerektiriyordu.

Türk milleti kadın, erkeki, çoluk-çocuk, aydın, köylü demeden bu gerçeklikleri fazlasıyla özveriyle yerine getirip tarihe adını altın harflerle yazmış, adeta küllerinden yeniden doğmuştur.

3. SONUÇ

Yaptığım tez çalışmama konu olan Ayşe Kulin'in Veda adlı romanı Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerinde, işgal altındaki İstanbul'da bir konakta yaşananları, son maliye nazırı Ahmet Reşat Bey ve ailesi aracılığıyla anlatılmakta ve o dönemin resmini çizmektedir.

Romanda çökmekte olan bir tarih ile yeni bir gelecek inşa etmek isteyen milliciler arasında geçen mücadelede, topyekûn bir ulusun mücadelesi, çatışmaları ve değişimi gözler önüne serilmiştir.

Doğası gereği yıkıcı bir etkiye sahip olan savaşlar, tek tek bireyler ve toplumun tamamında telafisi çok zor yaralar açar. Bu yıkıcılık savaşın bizzat başladığı andan çok önce başlar ve savaşın bitiminden çok sonrasına kadar biyolojik, psikolojik ve ekolojik yıkımlar olarak kendini yaşamın her alanında gösterir.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen Türk halkının kurtuluş mücadelesi, yeni oluşumlara, rejim değişikliğine ve bireyle arasında yarattığı farkındalıklara bakıldığında, aslında yeni bir sayfanın açılmasına da hizmet vermiştir. Türk aile yapısındaki ve kadının hak ve rollerindeki değişimler bunlardan yalnızca ikisidir.

Ataerkil aile yapısı ve geleneklerin etkisiyle, aile içinde sıkışıp kalan kadın kamusal alana girmiş, zekâ, iş gücü ve yeteneklerini topluma faydalı bir hale dönüştürmeyi başarabilmiştir.

Yaşanan olağanüstü olaylar ve esaret yılları değişimi gerektirse de, bu duruma kolayca ayak uydurabilmek ve kabul edebilmek pek de kolay olmamıştır. Romanın hemen her bölümünde eski-yeni, iyi-kötü, doğru-yanlış, geleneksel-modern çarpışmasını, iç hesaplaşmaları, bazen teslimiyet bazen de çatışmaları görebilmek mümkündür ki bu süreç gayet normaldir. Çünkü hemen her değişim ve doğuş sancılı olmuştur.

4. KAYNAKÇA

- 1) Kulin, Ayşe. Veda. Everest Yayınları, İstanbul, 2007
- 2) Kurnaz, Şefika. Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 19912
- 3) Kırkpınar Leyla. Türkiye’de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 1998
- 4) Lamartine, Alphonse. Osmanlı Tarihi, İstanbul, Kapı Yayınları, 2008
- 5) Sarihan, Zeki, Kurtuluş Savaşı Kadınları, Ankara, Ulusal Eğitim Derneği Yayınları, 2010
- 6) Balabanlılar, Mürşit, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2003